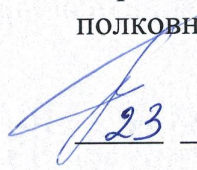

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра юридичної психології**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор НАВС
полковник поліції

Станіслав ГУСАРЄВ

 23 03 2021

ПСИХОЛОГІЯ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

для підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Статус дисципліни – вибіркова;
Рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий);
Ступінь вищої освіти – доктор філософії;
Галузь знань – 05 «Соціальні та поведінкові науки»;
Спеціальність – 053 «Психологія»;
Освітня програма – освітньо-наукова;
Форми здобуття вищої освіти – інституційна (очна (денна), заочна);
Мова навчання – державна;
Форма підсумкового контролю – іспит

КИЇВ – 2021

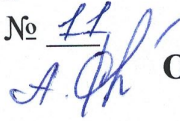
Розробник:

Марина ГАЛИЧ - викладач кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ

Робоча програма схвалена на засіданні кафедри

протокол від 25 лютого 2021 року № 11

Завідувач кафедри

Олена КУДЕРМІНА

Схвалено науково-методичною радою НАВС

Протокол від 22 березня 2021 року № 6

Голова науково-методичної ради

Станіслав ГУСАРЄВ

Результати перегляду робочої програми навчальної дисципліни

Робоча програма переглянута на 2020/2021 н.р. без змін; зі змінами (Додаток _).

(потрібне підкреслити)

протокол засідання кафедри від

___:___ 202_ № ___

Завідувач кафедри

Олена КУДЕРМІНА

протокол науково-методичної ради

ради від ___ 202_ № ___

Голова НМР

Станіслав ГУСАРЄВ

протокол засідання кафедри від

___:___ 202_ № ___

Завідувач кафедри

Олена КУДЕРМІНА

протокол науково-методичної ради

ради від ___ 202_ № ___

Голова НМР

Станіслав ГУСАРЄВ

протокол засідання кафедри від

___:___ 202_ № ___

Завідувач кафедри

Олена КУДЕРМІНА

протокол науково-методичної ради

ради від ___ 202_ № ___

Голова НМР

Станіслав ГУСАРЄВ

1. Загальні відомості про навчальну дисципліну

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вивчення поняття, предмету та методів психології екстремальних ситуацій, особливостей поведінки людини у екстремальних ситуаціях, дослідження впливу екстремальних ситуацій на особистість, вивчення психологічних детермінант психологічної готовності до діяльності у особливих умовах, вивчення особливостей надання психологічної допомоги особам після перебування у екстремальних ситуаціях.

Мета й завдання навчальної дисципліни

Мета: засвоєння психологічних знань щодо виявлення психологічних закономірностей поведінки людини в екстремальних ситуаціях, вивчення особливостей людини, поведінки, емоцій, патологічних станів у період впливу на неї екстремальних стресових факторів.

а) *науково-психологічна:* закласти та сформувати у здобувачів ступеня вищої освіти доктора філософії знання з провідної галузей сучасних теоретичних концепцій та методологічних підходів в психології;

б) *загальноосвітня:* вивчення історичних передумов методології психологічного впливу в Україні та впливу сучасних концептів на теоретичні засади усіх галузей психології та міжгалузеві зв'язки, вплив на прикладні сфери застосування психології у різних сферах людської життєдіяльності.

в) *виховна:* сприяти формуванню професійної самоідентифікації, активної фахової та соціальної позиції та загальної гуманістичної культури психолога.

Завдання вивчення дисципліни полягають у:

- вивчення дисципліни, що полягає у набутті здобувачами ступеня вищої освіти доктора філософії знань, умінь і навичок (компетентностей) ефективно реалізовувати набуті теоретичні знання в науково-дослідній та практичній діяльності. Завданням вивчення навчальної дисципліни є також детальне вивчення методології, теоретичних засад та концептуальних підходів, що являються джерелами розвитку сучасної психологічної науки;

- вивчення навчальної дисципліни «Психологія екстремальних ситуацій» передбачає досягнення такого кваліфікаційного рівня підготовки випускника, при якому він повинен оволодіти основними загальними та фаховими компетентностями.

- формуванні наукового мислення й самостійності суджень.

Пререквізити: «Екстремальна психологія», «Кризова психологія», «Психологія девіантної поведінки» (за ступенем вищої освіти магістр).

Перелік компетентностей відповідно до освітньої програми

За результатами опанування навчальної дисципліни «Психологія екстремальних ситуацій» випускники аспірантури/ад'юнктури набувають інтегральну, загальні та фахові компетентності:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань.

Загальні компетентності:

- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- Здатність проведення самостійних досліджень на сучасному рівні;
- Здатність до пошуку, оброблення на аналізі інформації з різних джерел;
- Здатність генерувати нові ідеї;
- Здатність працювати в міжнародному науковому просторі;
- Здатність розробляти та управляти науковими проектами;
- Здатність застосовувати знання у практичній психологічній діяльності;
- Здатність пристосовуватися до нових змін у психологічному опосередкуванні соціальних процесів;
- Уміння з нових дослідницьких позицій формувати загальну методологічну базу власного наукового дослідження, усвідомлювати його актуальність, мету і значення для розвитку інших галузей науки;

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- Здатність формувати наукову проблему, робочі гіпотези досліджуваної проблеми, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики;
- Збирання, опрацювання та критика психологічних джерел (наукових концепцій, теорій, психологічної практики);
- Здатність до аналітичного оцінювання психологічної проблеми;
- Здатність до опрацювання та аналізу інформації для психологічного дослідження;
- Здатність до побудови психологічних моделей і перевірка їх адекватності;
- Знання провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, наукові школи та фундаментальні праці у галузі дослідження, формулювання мети власного наукового дослідження як складової загальноцивілізаційного процесу;
- Вміння формувати та обґрунтовувати психологічні висновки, пропозиції, рекомендації;
- Ведення діалогу й аргументування під час наукових і ділових дискусій, переговорів, полеміки, публічних виступів на конференціях;
- Здатність до написання наукового дослідження психологічної проблеми або статті у фахове видання;
- Знання методологічних принципів та методів психологічного дослідження.

Програмні результати навчання мають бути сформовані фахові компетенції, які дадуть знання, вміння та навички, а саме:

знати :

- основні категорії та поняття екстремальних ситуацій як науки та правове регулювання щодо надання психологічної допомоги;
- базові поняття і категорії теорії психології екстремальних ситуацій;
- базове поняття про травматичні стресові розлади;
- закономірності розвитку й функціонування особистості в проблемному соціумі та в екстремальних умовах, характеристики різних видів екстремальних ситуацій;

- основні засади здійснення психологічної допомоги та психосоціального супроводу особистості в екстремальних ситуаціях;
- використання різних психологічних технік та психологічного супроводу з метою подолання проявів та наслідків переживання екстремальних ситуацій.

вміти:

- використовувати сучасні ефективні засоби роботи з науковою та навчально-методичною літературою;
- реалізовувати навички самостійного вирішення актуальних питань психології екстремальних ситуацій;
- діагностувати та аналізувати проблеми, скрутні та екстремальні життєві ситуації та емоційні стани людей;
- формувати програми соціально-психологічного супроводу особистості яка отримала досвід перебування в екстремальних ситуаціях.

2. Структура навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни			
	денна форма здобуття вищої освіти		заочна форма здобуття вищої освіти	
	ДБ	кcf	дб	Кcf
Кількість кредитів ECTS – 3,0	рік підготовки			
	1	1	1	1
	Семестр			
	2	2	2	2
Загальна кількість годин – 90	Лекції			
	10	10		
	Семінарські			
	20	20		
	Практичні			
	-	-	-	-
	Самостійна робота			
	60	60		
Вид контролю				
	іспит	іспит	іспит	іспит

3. Тематичний план

№ з/п	Назва теми	Нормативний обсяг годин	з них				Самостійна робота	
			Усього годин з викладачем	з них				
				Лекцій	Семінарських занять	Практичних занять		
1.	Історія становлення психології екстремальних ситуацій		6	2	4	-	10	
2.	Психологічний зміст та види екстремальних ситуацій		6	2	4	-	10	
3.	Психологічні детермінанти поведінки у екстремальних умовах діяльності		6	2	4	-	12	
4.	Характеристика посттравматичних станів та розладів		6	2	4	-	14	
5.	Надання психологічної допомоги особі після перебування у екстремальних ситуаціях		6	2	4	-	14	
Усього годин			90	30	10	20	-	60
Підсумковий контроль: іспит								

4. Плани семінарських та практичних занять інституційна (очна) форма здобуття вищої освіти, дб

Тема 1. Історія становлення психології екстремальних ситуацій

Семінарське заняття 4 год.

Навчальні питання:

1. Предмет та основні завдання та методи екстремальної психології.
2. Аналіз основних понять, що використовуються в межах екстремальної психології.
3. Сфери застосування психології екстремальних ситуацій.
4. Основні функції психології екстремальних ситуацій.
5. Травматичний стрес. Концепція посттравматичних стресових розладів (ПТСР).

Додаткові питання для підготовки до семінарського заняття:

1. Сучасні концептуальні підходи дослідження проблематики психології екстремальних ситуацій
2. Передумови формування уявлень про екстремальні ситуації.
3. Психологічні дослідження професійного стресу.
4. Характеристика психології діяльності в особливих умовах як галузі психології.
4. Місце психології екстремальних ситуацій в системі наук про поведінку.
5. Співвідношення психології екстремальних ситуацій та соціальної екстремологією.

Тема 2. Психологічний зміст та види екстремальних ситуацій

Семінарське заняття - 4 год.

Навчальні питання:

1. Зміст та рівні екстремальних ситуацій.
2. Психологічні особливості професійного ризику.
3. Вплив екстремальних ситуацій як чинник виникнення специфічних емоційних станів.
4. Психологічний зміст поняття екстремальних ситуацій.
5. Типологія екстремальних ситуацій.

Додаткові питання для підготовки до семінарського заняття:

1. Поняття побутових ризиконебезпечних ситуацій
2. Диференційовані ознаки поведінки у екстремальних ситуаціях
3. Історичні трансформації розуміння змісту й сутності екстремальних ситуацій у психології
4. Сучасні наукові підходи до оцінки діяльності в особливих умовах
5. Психологічні властивості різних видів екстремальних ситуацій.
6. Система класифікацій екстремальних ситуацій.
7. Психологічні особливості впливу екстремальних ситуацій на поведінку особи
8. Психологічна характеристика поведінкових стереотипів окремих категорій громадян та верств суспільства у екстремальних ситуаціях

Тема 3. Психологічні детермінанти поведінки у екстремальних умовах діяльності

Семінарське заняття 4 год.

Навчальні питання:

1. Визначення та характеристика поведінки людини у екстремальних ситуаціях.
2. Регуляція поведінки в екстремальних ситуаціях
3. Психічні стани особистоті в екстремальних ситуаціях.
4. Емоційні стани, очікування і прогноз.

5. Психологічна відмінність поведінки залежно від рівня психологічної готовності

6. Психологічний зміст психологічної надійності.

Додаткові питання для підготовки до семінарського заняття:

1. Види та рівні психологічного реагування особистості у екстремальних ситуаціях.

2. Чинники особистої безпеки при діяльності в екстремальних умовах

3. Загальна структура психологічної готовності.

4. Визначення та характеристика професійної підготовленості до діяльності в екстремальних умовах.

5. Індивідуальні детермінанти формування рівнів психологічної готовності.

6. Психологічні особливості віктимної поведінки.

Тема 4. Характеристика посттравматичних станів та розладів

Семінарське заняття 4 год.

Навчальні питання:

1. Визначення ПТСР в міжнародній класифікації хвороб.

2. Психодіагностичне дослідження ПТСР.

3. Психологічний зміст афективних розладів поведінки

4. Психологічний зміст астеничного синдрому.

5. Використання спеціальних методів психологічного дослідження посттравматичних станів та розладів.

Додаткові питання для підготовки до семінарського заняття:

1. Проаналізувати психологічні вимоги до суб'єкта діяльності в екстремальних умовах;

2. Розкрити основні сфери застосування спеціальних психологічних методик діагностики посттравматичних станів та розладів;

3. Визначити співвіднесення гострого стресу та посттравматичного стресового розладу;

4. Окреслити причини та умови виникнення посттравматичного стресового розладу

5. Надати критерії оцінки глибини посттравматичних станів та розладів.

6. Визначити можливості реалізації здобутків психології у діагностиці посттравматичних станів та розладів.

Тема 5. Надання психологічної допомоги особі після перебування у екстремальних ситуаціях

Семінарське заняття 4 год.

Навчальні питання:

1. Допомога в екстремальних ситуаціях, які пов'язані із загрозою для життя.

2. Особливості надання екстреної психологічної допомоги при різних психофізичних реакціях у постраждалого.

3. Особливості надання екстреної психологічної допомоги при нервовому тремтінні.

5. Види екстреної психологічної допомоги під час події і найближчим часом після нього

6. Профілактика гострих психологічних реакцій та підвищення адаптаційних можливостей людини.

Додаткові питання для підготовки до семінарського заняття:

1. Функції психолога із забезпечення діяльності персоналу в особливих умовах.

2. Основні напрями збереження психічного здоров'я фахівців, що працюють в особливих, екстремальних та надекстремальних умовах.

3. Основні форми надання психологічної допомоги жертвам природних катастроф

4. Основні форми надання психологічної допомоги жертвам техногенних аварій

5. Основні форми надання психологічної допомоги жертвам військових конфліктів

6. Основні форми надання психологічної допомоги жертвам побутового насильства

7. Основні форми надання психологічної допомоги жертвам соціальних катаклізмів

Інституційна (заочна) форма здобуття вищої освіти, за кошти фізичних осіб

Тема 1. Історія становлення психології екстремальних ситуацій

Семінарське заняття 4 год.

Навчальні питання:

1. Предмет та основні завдання та методи екстремальної психології.
2. Аналіз основних понять, що використовуються в межах екстремальної психології.
3. Сфери застосування психології екстремальних ситуацій.
4. Основні функції психології екстремальних ситуацій.
5. Травматичний стрес. Концепція посттравматичних стресових розладів (ПТСР).

Тема 2. Психологічний зміст та види екстремальних ситуацій

Семінарське заняття - 4 год.

Навчальні питання:

1. Зміст та рівні екстремальних ситуацій.
2. Психологічні особливості професійного ризику.
3. Вплив екстремальних ситуацій як чинник виникнення специфічних емоційних станів.
4. Психологічний зміст поняття екстремальних ситуацій.
5. Типологія екстремальних ситуацій.

Тема 3. Психологічні детермінанти поведінки у екстремальних умовах діяльності

Семінарське заняття 4 год.

Навчальні питання:

1. Визначення та характеристика поведінки людини у екстремальних ситуаціях.
2. Регуляція поведінки в екстремальних ситуаціях
3. Психічні стани особистоті в екстремальних ситуаціях.
4. Емоційні стани, очікування і прогноз.
5. Психологічна відмінність поведінки залежно від рівня психологічної готовності
6. Психологічний зміст психологічної надійності.

Тема 4. Характеристика посттравматичних станів та розладів

Семінарське заняття 4 год.

Навчальні питання:

1. Визначення ПТСР в міжнародній класифікації хвороб.
2. Психодіагностичне дослідження ПТСР.
3. Психологічний зміст афективних розладів поведінки
4. Психологічний зміст астеничного синдрому.
5. Використання спеціальних методів психологічного дослідження посттравматичних станів та розладів.

Тема 5. Надання психологічної допомоги особі після перебування у екстремальних ситуаціях

Семінарське заняття 4 год.

Навчальні питання:

1. Допомога в екстремальних ситуаціях, які пов'язані із загрозою для життя.
2. Особливості надання екстреної психологічної допомоги при різних психофізичних реакціях у постраждалого.
3. Особливості надання екстреної психологічної допомоги при нервовому тремтінні.
5. Види екстреної психологічної допомоги під час події і найближчим часом після нього
6. Профілактика гострих психологічних реакцій та підвищення адаптаційних можливостей людини.

5. Завдання самостійної роботи

Опрацювати та законспектувати питання теми на основі аналізу рекомендованої літератури:

1. Теоретичні основи розвитку кризової психології (теоретичні джерела кризової психології у вітчизняній та зарубіжній психології; передумови виникнення кризової психології як галузі психологічної науки; характеристика предмета кризової психології).

2. Методологічні основи кризової психології (методологія психологічної науки та її застосування в кризовій психології; спеціальна методологія кризової психології; характеристика рівня методики дослідження в кризовій психології)
Рекомендовані джерела:

1. Кризова психологія: навчально-методичний комплекс для студентів спеціальності «психологія» / укл. Кривоконь Н.І.. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. 17 с.

2. Пергаменщик, Л. А. Методологические аспекты кризисной психологии // Кризисные события и психологические проблемы человека / Под ред. Л. А. Пергаменщика. Минск: НИО, 1997. С.5 -16.

3. Пергаменщик, Л. А. Кризисная психология: учеб. пособие. Минск: Выш. шк., 2004. 239 с.

- підготовка термінологічного 5/10 конспект 1 тиждень 3 словника: основні поняття кризової психології: криза, критична ситуація, кризова подія, психічна травма, кризове переживання.

Рекомендовані джерела: 1. Кризова психологія: навчальний посібник / За заг. ред. проф. О. В. Тімченка. Харків: НУЦЗУ, 2019. 401с. 3/2

«Криза» як категорія: зміст та соціально -психологічні аспекти аналізу. -конспектування та аналіз фахових джерел до теми.

План аналізу:

1. Передумови та основні чинники розвитку криз.

2. Фази психологічних криз.

3. Підходи до класифікації криз.

Рекомендована література:

1. Анцыферова Л. И. Личность в трудных жизненных условиях: Переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита / Л. И. Анцыферова // Психологический журнал. 1994. Т. 15, № 1. С. 3-18.

2. Варбан Є. О. Життєва криза: поняття, концепції та прояви / Є. О. Варбан // Збірник наукових праць Кам'янець -Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Вип. 10. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. С. 120–133.

3. Василюк Ф. Е. Жизненный мир и кризис : типологический анализ критических ситуаций / Ф. Е. Василюк // Психологический журнал. 1995. Т. 16, № 3. С. 90-101.

Психологія життєвих криз: феноменологія та психосоціальні наслідки. -конспектування та аналіз фахових джерел до теми.

План аналізу:

1. Екзистенційні кризи та феномен самогубства в аспекті кризової психології.

2. Кризи, пов'язані із професійною діяльністю особистості. Соціально - психологічна характеристика кризи безробіття.

Рекомендована література:

1. Злобіна О. Г. Суспільна криза і життєві стратегії особистості / О. Г. Злобіна, В. О. Тихонович. К. : Стислос, 2001. 238 с.

2.Сыманюк Э. Э. Психология профессионально обусловленных кризисов / Э. Э. Сыманюк. Москва : Издательство Московского психолого - социального института, 2004. 320 с.

3.Старшенбаум, Г.В. Суицидология и кризисная психотерапия. М.: «Когито - Центр», 2005. 376 с.

Психологічна допомога при кризових станах особистості - конспектування та аналіз фахових джерел до теми.

План аналізу:

1. Методи термінової допомоги людям, що переживають кризові події та стани.

2. Психологічний супровід особистості в період кризи: зміст та етапи.

Рекомендована література:

1.Бондаренко, А. Ф. Психологическая помощь: теория и практика: учебное пособие. Москва: Изд-во «Института психотерапии», 2000. 368 с

2.Кризова психологія: навчальний посібник / За заг. ред.. проф. О. В. Тімченка. Харків: НУЦЗУ, 2019. 401с.

3.Козлов, В. В. Работа с кризисной личностью. Методическое пособие. Москва: Изд-во Института Психотерапии, 2003. 302 с.

Екстремальна психологія. Поняття екстремальної ситуації.

Опрацювати першоджерела до теми: на основі складеного планконспекту дати відповідь (письмово) на запитання:

1. Визначить п'ять найбільш істотних (на Ваш погляд) подій, які сприяли виникненню екстремальної психології. Відповідь обґрунтуйте.

2. Складіть порівняльну характеристику надзвичайної, екстремальної та кризової ситуації (із визначенням критеріїв порівняння).

3.На прикладі конкретної надзвичайної ситуації, опишіть особливості травматизації її суб'єктів.

Рекомендована література: 1.Психология экстремальных ситуаций [Текст] / Под ред. В.В. Рубцова, С.Б. Малых. 2-е изд., стер. М.: Психологический ин-т РАО, 2008. 304 с. 2. Смирнов Б.А. Психология деятельности в экстремальных ситуациях [Текст] / Б.А. Смирнов, Е.В. Долгополова. – Харьков: Изд-во Гуманитарный Центр, 2007. 276 с. 3. Родионов А.В., Сопов В.Ф., Непопалов В.Н. Психология деятельности в экстремальных условиях / Под ред. А.Н. Блеер. М.: Академия, 2008. 254 с. 4. Соловьева С.Л. Психология экстремальных состояний [Текст] / С.Л. Соловьева. СПб.: ЭЛБИС СПб, 2003. 128 с. 5/10 конспект 5 тиждень 2 3/6

Типологія екстремальних ситуацій. Опрацювати першоджерела до теми; на основі складеного планконспекту дати відповідь (письмово) на запитання:

1.Складіть таблицю, яка відобразить специфіку впливу на психіку людини стихійних лих, техногенних катастроф та соціальних катастроф. Дайте порівняльну характеристику їх стресогенності для постраждалих і фахівців, які надають допомогу.

2.Наведіть приклад екстремальної ситуації «мирного часу», обґрунтовуючи причину визначення даної ситуації як екстремальної.

3. На основі рекомендованої літератури розробіть рекомендації щодо надання психологічної допомоги різним групам осіб, залучених у військові дії.

Рекомендована література:

1. Малкина -Пых И.Г. Экстремальные ситуации. (Справочник практического психолога). М.: Эксмо, 2005. 960 с.

2. Сидоров П.И. Психология катастроф: учеб. пособ. Для студ вузов [Текст] / П.И. Сидоров, П.И. Мосягин, С.В. Маруняк; под ред П.И. Сидорова. М.: Аспект - Пресс, 2008. 414 с.

3. Психология экстремальных ситуаций [Текст] / Под ред. В.В. Рубцова, С.Б. Малых. – 2 -е изд., стер. М.: Психологический ин -т РАО, 2008. 304 с.

4. Смирнов Б.А. Психология деятельности в экстремальных ситуациях [Текст] / Б.А. Смирнов, Е.В. Долгополова. Харьков: Изд -во Гуманитарный Центр, 2007. 276 с. 3/7.

Екстремальні стани: поняття і диференціальна діагностика.

Конспектування та аналіз фахових джерел до теми.

1. Гострий стресовий розлад: поняття, динаміка, діагностика. Наслідки для життя і здоров'я людини.

2. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР): поняття, причини розвитку, фактори і групи його ризику. Первинні симптоми ПТСР. Форми ПТСР. Діагностичні критерії та напрями реабілітації ПТСР.

3. Горе як особливий психофізіологічний стан. Динаміка та проблема виділення стадій. Гостре горе: поняття, симптоматика, небезпека стадій. Особливості психологічної допомоги.

Рекомендована література:

1. Тарабрина Н. В. Психология травматического стресса: Теория и практика. Москва: Изд -во "Институт психологии РАН", 2009. 304 с

2. Павлова Е.В. Психология экстремальных ситуаций и состояний: Учебно -методическое пособие. Благовещенск: Изд -во АмГУ, 2014. 198 с.

3. Кучер А.А. Посттравматическое стрессовое расстройство: история возникновения представлений, суть явления, способы психодиагностики. Новосибирск, 2002.

4. Лазебная Е.О. Ситуационные факторы регуляции пост - травматических стрессовых состояний // Механизмы стресса в экстремальных условиях. Под ред. И.Б. Ушакова [Текст] . Москва, 2004. С. 17 -21.

5. Волкан В., Зинтл Э. Жизнь после утраты: Психология горевания / Пер. с англ. Москва: Когито -Центр, 2007. 160 с. 3/8

Методи надання екстреної психологічної допомоги.

На основі прикладу конкретної надзвичайної ситуації складіть план-схему організації та проведення екстреної психологічної допомоги, вказуючи при цьому, необхідні для її надання ресурси; на основі навчальних матеріалів та рекомендованої літератури підготувати повідомлення про можливість використання різноманітних напрямків, форм, методів психотерапії в умовах екстремальної ситуації.

Рекомендована література:

1. Екстремальна психологія: Підручник / За заг. ред. проф. О. В. Тімченка. К.: ТОВ «Август Трейд», 2007. 502 с
2. Крюкова М.А., Никитина Т.И., Сергеева Ю.С. Экстренная психологическая помощь. Москва: НЦ ЭНАС, 2007. 64 с.
3. Мороз Р. А. Психологія травмуючих ситуацій та надання психологічної допомоги : методичні рекомендації / Р. А. Мороз. Миколаїв : Іліон, 2016. 224 с.
4. Родионов А.В., Сопов В.Ф., Непопалов В.Н. Психология деятельности в экстремальных условиях / Под ред. А.Н. Блеер. М.: Академия, 2008. 254 с.
5. Смирнов Б.А. Психология деятельности в экстремальных ситуациях [Текст]. Харьков.: Издво Гуманитарный Центр, 2007. 276 с.

6. Індивідуальні завдання

1. Відпрацювання методик та апробація результатів.
2. Складання узагальнюючих графіків та діаграм.
3. Опрацювання категорійного апарату в словниках.

7. Методи навчання

Частково-пошукові, проблемні; активні та інтерактивні, інформаційні й евристичні «мозковий штурм» дискусія, термінологічний бій, синтез думок, метод ситуацій (ситуація-вправа, ситуація-оцінка, ситуація-проблема, ситуація-ілюстрація), імпульс-повідомлення, незакінчені речення, складання коментованої схеми навчального питання.

8. Форми та методи контролю, критерії оцінювання результатів навчання

Форми контролю – іспит, усне та письмове опитування. *Контроль самостійної та індивідуальної роботи* здійснюється шляхом перевірки виконаних завдань, передбачених даною програмою.

Методи поточного контролю:

- усне опитування (бліц-опитування, фронтальне опитування);
- робота за індивідуальними завданнями;
- тестування;
- реферативне повідомлення;

- поняттєвий диктант;
- захист проектів (презентацій);
- поняттєве вправління;

- групові завдання, що передбачають розв'язання або підготовку проблемних ситуацій.

Методи підсумкового контролю: усна відповідь або тестування.

Розподіл балів, що присвоюються здобувачеві

Аудиторна робота (поточне накопичення балів)						Підсумковий контроль	Підсумкова кількість балів
max 60%						max 40%	max 100%
T1	T2	T3	T4	T5	СР	Іспит	100
5	5	5	5	5	60		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90 – 100	відмінно	A	відмінне виконання
85-89	добре	B	вище середнього
75-84		C	загалом хороша робота
66-74	задовільно	D	Непогано
60-65		E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35-59	незадовільно	FX	необхідне перескладання
1-34		F	необхідне повторне вивчення дисципліни

9. Інструменти, обладнання, програмне забезпечення, використання яких передбачає дисципліна

Програми та силабус навчальної дисципліни, мультимедійна система з можливостями візуальної презентації навчальних матеріалів у вигляді слайдів та аудіо-/відео-, тексти лекції, навчально-методичні матеріали на вебпорталі НАВС «Дистанційні курси».

10. Перелік питань для підсумкового контролю з навчальної дисципліни

1. Поняття, предмет, об'єкт психології екстремальних ситуацій.
2. Принципи психології екстремальних ситуацій.
3. Основні функції психології екстремальних ситуацій.
4. Методологія психології екстремальних ситуацій
5. Сфери застосування психології екстремальних ситуацій.
6. Історія становлення психології екстремальних ситуацій за кордоном
7. Історія розвитку вітчизняної психології екстремальних ситуацій.
8. Сучасний стан та перспективи розвитку психології екстремальних ситуацій в Україні.
9. Сучасні концептуальні підходи дослідження проблематики психології екстремальних ситуацій

10. Передумови формування уявлень про екстремальні ситуації.
11. Психологічні дослідження професійного стресу.
12. Характеристика психології діяльності в особливих умовах як галузі психології.
13. Місце психології екстремальних ситуацій в системі наук про поведінку.
14. Співвідношення психології екстремальних ситуацій та соціальної екстремологією.
15. Психологічний зміст та види екстремальних ситуацій
16. Психологічний зміст поняття екстремальних ситуацій.
17. Типологія екстремальних ситуацій.
18. Характеристика видів екстремальних ситуацій.
19. Психологічний зміст поняття небезпеки та її видів
20. Психологічні особливості професійного ризику
21. Поняття побутових ризиконебезпечних ситуацій
22. Диференційовані ознаки поведінки у екстремальних ситуаціях
23. Історичні трансформації розуміння змісту й сутності екстремальних ситуацій у психології
24. Сучасні наукові підходи до оцінки діяльності в особливих умовах
25. Психологічні властивості різних видів екстремальних ситуацій.
26. Система класифікацій екстремальних ситуацій.
27. Психологічні особливості впливу екстремальних ситуацій на поведінку особи
28. Психологічна характеристика поведінкових стереотипів окремих категорій громадян та верств суспільства у екстремальних ситуаціях
29. Психологічні детермінанти поведінки у екстремальних умовах діяльності
30. Визначення та характеристика поведінки людини у екстремальних ситуаціях.
31. Особливості реагування особистості у екстремальних ситуаціях.
32. Ознаки особливих, екстремальних і надекстремальних умов діяльності.
33. Емоційні стани, пов'язані з прогнозом і очікуванням.
34. Психічна стійкість людини до впливу стрес-чинників професійної діяльності.
35. Психологічна відмінність поведінки залежно від рівня психологічної готовності
36. Психологічна характеристика готовності та підготовленості людини до діяльності в екстремальних умовах
37. Психологічний зміст психологічної надійності.
38. Види та рівні психологічного реагування особистості у екстремальних ситуаціях.
39. Чинники особистої безпеки при діяльності в екстремальних умовах
40. Загальна структура психологічної готовності.
41. Визначення та характеристика професійної підготовленості до діяльності в екстремальних умовах.
42. Індивідуальні детермінанти формування рівнів психологічної готовності.
43. Психологічні особливості віктимної поведінки.

44. Загальна характеристика професійної адаптації.
45. Забезпечення професійного здоров'я в особливих умовах діяльності.
46. Виникнення, перебіг та наслідки професійного стресу.
47. Основні напрямки досліджень з психології діяльності в особливих умовах.
48. Психологічні особливості станів особистості в умовах загрози її життю.
49. Огляд новітніх вітчизняних наукових досліджень у галузі психології діяльності в особливих умовах.
50. Методи дослідження психологічної готовності особистості до діяльності в екстремальних умовах.
51. Методи формування психологічної підготовленості особистості до діяльності в екстремальних умовах.
52. Характеристика посттравматичних станів та розладів
53. Історичні підходи концептуального розуміння посттравматичних станів та розладів
54. Психологічні підходи до розуміння природи стресу
55. Дослідження посттравматичних стресових розладів
56. Психологічний зміст афективних розладів поведінки
57. Психологічний зміст астеничного синдрому.
58. Психологічний зміст кризових психічних станів.
59. Співвідношення стресових та постстресових розладів.
60. Використання спеціальних методів психологічного дослідження посттравматичних станів та розладів.
61. Проаналізувати психологічні вимоги до суб'єкта діяльності в екстремальних умовах;
62. Розкрити основні сфери застосування спеціальних психологічних методик діагностики посттравматичних станів та розладів;
63. Визначити співвіднесення гострого стресу та посттравматичного стресового розладу;
64. Окреслити причини та умови виникнення посттравматичного стресового розладу
65. Надати критерії оцінки глибини посттравматичних станів та розладів.
66. Визначити можливості реалізації здобутків психології у діагностиці посттравматичних станів та розладів.
67. Загальна психологічна оцінка посттравматичних станів та розладів.
68. Чинники, що визначають піддатність особи посттравматичним станам та розладам.
69. Загальна характеристика діагностичних методик посттравматичних станів та розладів.
70. Характеристика та особливості застосування структурованого клінічного діагностичного інтерв'ю (СКІД) і клінічної діагностичної шкали.
71. Характеристика та особливості застосування Шкали оцінки тяжкості дії травматичної події.
72. Характеристика та особливості застосування Місісіпської шкали оцінки посттравматичних реакцій.

73. Характеристика та особливості застосування опитувальника Бека для оцінки депресії.
74. Характеристика та особливості застосування Шкали оцінки тяжкості бойового досвіду Т.Кіна.
75. Характеристика та особливості застосування Опитувальника травматичного стресу (ОТС).
76. Надання психологічної допомоги особі після перебування у екстремальних ситуаціях
77. Загальна характеристика психологічної допомоги особі після перебування у екстремальних ситуаціях.
78. Психологічна робота з труднощами, кризовими станами, внутрішніми конфліктами, стресами тощо.
79. Особливості та цілі екстреної психологічної допомоги.
80. Профілактика патологічних змін, відновлення й збереження психосоматичного здоров'я.
81. Види екстреної психологічної допомоги під час події і найближчим часом після нього
82. Профілактика гострих психологічних реакцій та підвищення адаптаційних можливостей людини.
83. Професійна взаємодія у процесі надання психологічної допомоги.
84. Групова та індивідуальна психологічна допомога.
85. Функції психолога із забезпечення діяльності персоналу в особливих умовах.
86. Основні напрями збереження психічного здоров'я фахівців, що працюють в особливих, екстремальних та надекстремальних умовах.
87. Основні форми надання психологічної допомоги жертвам природних катастроф
88. Основні форми надання психологічної допомоги жертвам техногенних аварій
89. Основні форми надання психологічної допомоги жертвам військових конфліктів
90. Основні форми надання психологічної допомоги жертвам побутового насильства
91. Основні форми надання психологічної допомоги жертвам військових конфліктів
92. Основні форми надання психологічної допомоги жертвам побутового насильства
93. Основні форми надання психологічної допомоги жертвам соціальних катаклізмів
94. Загальна характеристика методів психологічної допомоги особі після перебування у екстремальній ситуації.
95. Особливості індивідуальних методів надання психологічної допомоги особі після перебування у екстремальній ситуації
96. Особливості групових методів надання психологічної допомоги особам після перебування у екстремальній ситуації.

97. Специфіка психологічної допомоги директивного, слабкодирективного, недирективного та наддирективного типу.
98. Можливості застосування психологічного дебрифінгу. емоційної підтримки; інформування; психологічної корекції.
99. Оцінка психологічного змісту консультування особи після її перебування у екстремальній ситуації.
100. Особливості реалізації психологічної інтервенції.

11. Рекомендовані джерела інформації

1. Абдурахманов Р.А. Психологические проблемы послевоенной адаптации ветеранов Афганистана // Психологический журнал. 1992, N 1, с.131-134.
2. Актуальні проблеми психології діяльності в особливих умовах: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., 14 - 15 квіт. 2009 р., Київ / Ред.: О.В. Петренко; О.М. Ічанська; Нац. авіац. ун-т. – К., 2009. – 144 с.
3. Александровский Ю. А. Пограничные психические расстройства. – М.: Медицина, 1993. – 399 с.
4. Александровский Ю.А. Пограничная психиатрия и современные социальные проблем., Ростов-на-Дону, Феникс, 1996.
5. Александровский Ю.А. Психические расстройства во время и после чрезвычайных ситуаций // Психиатрия и психофармакотерапия, 2001, №4т.3.
6. Александровский Ю.А., Лобастов О.С., Спивак Л.И, Щукин Б.П. Психогении в экстремальных условиях. М., Медицина, 1991г.
7. Александровский Ю.Л., Барденштейн Л.М., Аведисова А.С. Психофармакотерапия пограничных психических расстройств. – М.: ГЭОТАР Медицина, 2000.
8. Анцыферова Л. И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысливание, преобразование ситуаций и психологическая защита// Психологический журнал 1995 № 1. С. 3–19.
9. Бодров В.А. Психологический стресс: развитие и преодоление. – М.: ПЕР СЭ, - 2006. – 2006 – 528 с.
10. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості. – Харків: Фоліо, 1996. – 237 с.
11. Бурлачук Л.Ф., Коржова Е.Ю. Психология жизненных ситуаций. М., Российское педагогическое агентство, 1998.
12. Гордеева Е.Г., Колошина Т.Ю., Гордеев М.Н. Методология проведения клинической трансперсональной психотерапии // Современные направления психотерапии и их клиническое применение: Материалы I Всероссийской учебно-практической конференции по психотерапии. М., 1996.
13. Гостюшин А.В. Энциклопедия экстремальных ситуаций. М., Зеркало, 1994.
14. Гринберг Дж. Управление стрессом. – Спб: Питер, 2004. – 496 с.
15. Демченкова Г.З. Социально-гигиенические и медико-социальные аспекты посттравматического стрессового синдрома // Материалы межгосударственного научно-практического семинара 18-19 декабря 1998 года в г. Витебске.

16. Державний класифікатор надзвичайних ситуацій. – К.: Держстандарт України, 2002.
17. Дональд К. Внутренний мир травмы. Екатеринбург, «Деловая книга», 2000.
18. Дэвис Б. Энциклопедия выживания и спасения. М., Вече, 1997.
19. Изард К. Г. Психология эмоций / Пер. с англ. В. Мисник, А. Татлыбаевой, СПб., Питер, 1999.
20. Ильин Е.П. Психофизиология состояний человека. Спб.: Питер, 2005.
21. Канаева Л.С., Колосов В.Е. Клиническая трансперсональная психотерапия: Пособие для врачей. М., 1996.
22. Карвасарский Б.Д. Неврозы. 2-е изд. М., Медицина, 1990.
23. Карвасарский Б.Д. Психотерапевтическая энциклопедия. СПб., 1998.
24. Киндрас Г.П., Туроходжаев А.М, Влияние посттравматических стрессовых расстройств на адаптацию воинов-интернационалистов – ветеранов войны в Афганистане // Соц. и клинич. психиатрия. 1992. № 1 . С. 33 – 36.
25. Клиническое руководство: Модели диагностики и лечения психических и поведенческих расстройств / Под ред. В. Н. Краснова и И.Я. Гуревича. М., 1999.
26. Кокун О.М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності: Монографія. – К.: Міленіум, 2004. – 265 с.
27. Колодзин Б. Как жить после психологической травмы. М., Шанс, 1992.
28. Конфліктологія. Альбом схем з коментарями: навч. посібник / [кол.авт. Александров Д. О., Андросюк В. Г. та ін.]; за заг. ред. Л. І. Казміренко. – К. : ЛОГОС, 2011. – 55 с.
29. Конфліктологія: навч.-метод. посібник / [Д. О. Александров, В. Г. Андросюк та ін.]; за заг.ред. Я. Ю.Кондратьєва – К.: НАВСУ, 2003. – 144 с.
30. Корольчук М. С., Крайнюк В. М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Ника-центр, 2006. - 580 с.
31. Корольчук М.С. Крайнюк В.М. Кочергіна Т.І. Психологічне забезпечення психічного та фізичного здоров'я /за заг . ред. М.С. Корольчука. – К.: Інкос, 2002.
32. Корольчук М.С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності у надзвичайних і екстремальних ситуаціях / М.С. Корольчук, В.М. Крайнюк. – К. : Ніка-центр, 2009. – 688 с.
33. Котенев И.О. Психологическая диагностика постстрессовых состояний у сотрудников органов внутренних дел. Методическое пособие для практических психологов. - М.: Методический центр при ГУК МВД России, 1997. - 40 с.
34. Краснянский А.Н., Морозов П.В. Посттравматическое стрессовое расстройство у ветеранов войны в Афганистане: Съезд психиатров. М., 1995.
35. Линдемманн Э. Клиника острого горя // Психология эмоций. Тексты / Под ред. В.К.Виллюнаса, Ю.Б.Гиппенрейтер. М: Изд-во МГУ, 1984.
36. Лэндис Р. Продвинутое техники для работы с посттравматическими стрессовыми состояниями. М., 1996.

37. Маклаков А. Г. Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях // Психологический журнал. 2001. Т. 22. № 1.
38. Миронец С.М., Тімченко О.В. Негативні психічні стани рятувальників в умовах надзвичайної ситуації: монографія. – К. : Консультант, 2008. – 232с.
39. МКБ-10. Классификация психических и поведенческих расстройств. Исследовательские диагностические критерии. ВОЗ, Женева, СПб. 1995.
40. Назаретян А. П. Психология стихийного массового поведения. М., ПЕР СЭ, 2001.
41. Назарова И.Э. Личность и травма. 2002. [Http://www.zvezda-oriona.ru/66912.htm](http://www.zvezda-oriona.ru/66912.htm)
42. Небылицын В.Д. Основные свойства нервной системы. М., 1991.
43. Основные типы психической дезадаптации у бывших воинов-интернационалистов: Психологическая диагностика и психотерапия: Методические рекомендации / Карвасарский Б.Д., Алексеева Д.А., Ташлыков В.А. и др. Л., 1990.
44. Охременко О.Р. Діяльність у складних, напружених та екстремальних умовах / Національна академія оборони України. – К. : НАОУ, 2004. – 210с.
45. Пергаменщик Л.А., Гончарова С.С, Яковчук М.И. Преодоление психологических травм. – Мн.: НИО, 1999
46. Перри Г., Как справиться с кризисом. М., Педагогика-пресс, 1995.
47. Пограничные нервно-психические нарушения у ветеранов войны в Афганистане (посттравматические стрессовые нарушения): Методические рекомендации / Цыганков Б.Д., Белкин А.И., Веткина В.А. и др. М., 1992.
48. Посттравматические стрессовые расстройства (ПТСР) в практике медико-социальной экспертизы. Методические рекомендации / Составители: Г.П. Киндрас, О.А.Миронова. М, 1997.
49. Посттравматический и поствоенный стресс. Проблемы реабилитации и социальной адаптации участников чрезвычайных ситуаций: междисциплинарный подход. М-лы 3 научно-практической конференции (г. Пермь, 21-24 мая 1998 г.). - Пермь, 1998. - 63 с.
50. Практические рекомендации для специалистов по ПТСР (посттравматическое стрессовое расстройство).- Тбилиси, Международный центр “Эмпатия”, 1997.- 31 с.